Statue of Preah Bat Samdech Preah Sisowath
(His Majesty King Sisowath)

ការប្រជែងគ្នាបង្កើនឥទ្ធិពល
របស់សៀម_យួន មកលើកម្ពុជា
សម័យឧជុង្គ

ដោយ

ងិនរុធ

សាស្ត្រាចារ្យដេប៉ាតឺម៉ង់ប្រវត្តិវិទ្យា

សាកលវិទ្យាល័យភូមិន្ទភ្នំពេញ

មាតិកា

សម័យឧដុង្គ (១៦២០_១៨៦៣)

- ១_វិបត្តិរាជវង្សានុវង្ស
- ២_វប្បធម៌ពឹងប្រទេសជិតខាង ដើម្បីអំណាច
- ៣_ការញុះញង់បំបែកបំបាក់ពីប្រទេសជិតខាង
- ៤_អនិស្សរភាពរបស់ព្រះមហាក្សត្រ (ការអភិសេកនៅបរទេស+ភ្នាក់ងារបរទេសនៅក្នុងវាំងខ្មែរ)
- ៥_ការលួកដៃរបស់ប៉ារទុយហ្គេក្នុងទំនាស់រាជវង្សខ្មែរ
- ៦_ការគាបសង្កត់ និងបាត់បង់ទឹកដីដោយសន្សឹមៗ

ជម្លោះ និងការពឹងពាក់បរទេស

១_វិបត្តិរាជវង្សានុវង្ស

_ជម្លោះរវាងបងប្អូនបង្កើត, បងប្អូនជីដូនមួយ, បងប្អូនជីទួតមួយ

_ជម្លោះរវាងបងថ្លៃនឹងប្អូនថ្លៃ, កូនប្រសារជាមួយឪពុកក្មេក

_ចំណងអាពាហ៍ពិពាហ៍នយោបាយ, ឪពុកមាយកកូយស្រី, កូយប្រុសយកម្តាយមីង, បងឬប្អូនថ្លៃយកប្អូនឬបងថ្លៃ, ដណ្តើមប្រពន្ធគ្នា

២_វប្បធម៌ពឹងប្រទេសជិតខាង ដើម្បីអំណាច

_ដើម្បីអំណាចត្រូវរត់ទៅពឹងសៀម ឬមួយរត់ទៅពឹងយួន ចំណែកបរទេស

_មានឱកាសមាសដើម្បីធ្វើអន្តរាគមន៍ និងទាញយកផលប្រយោជន៍

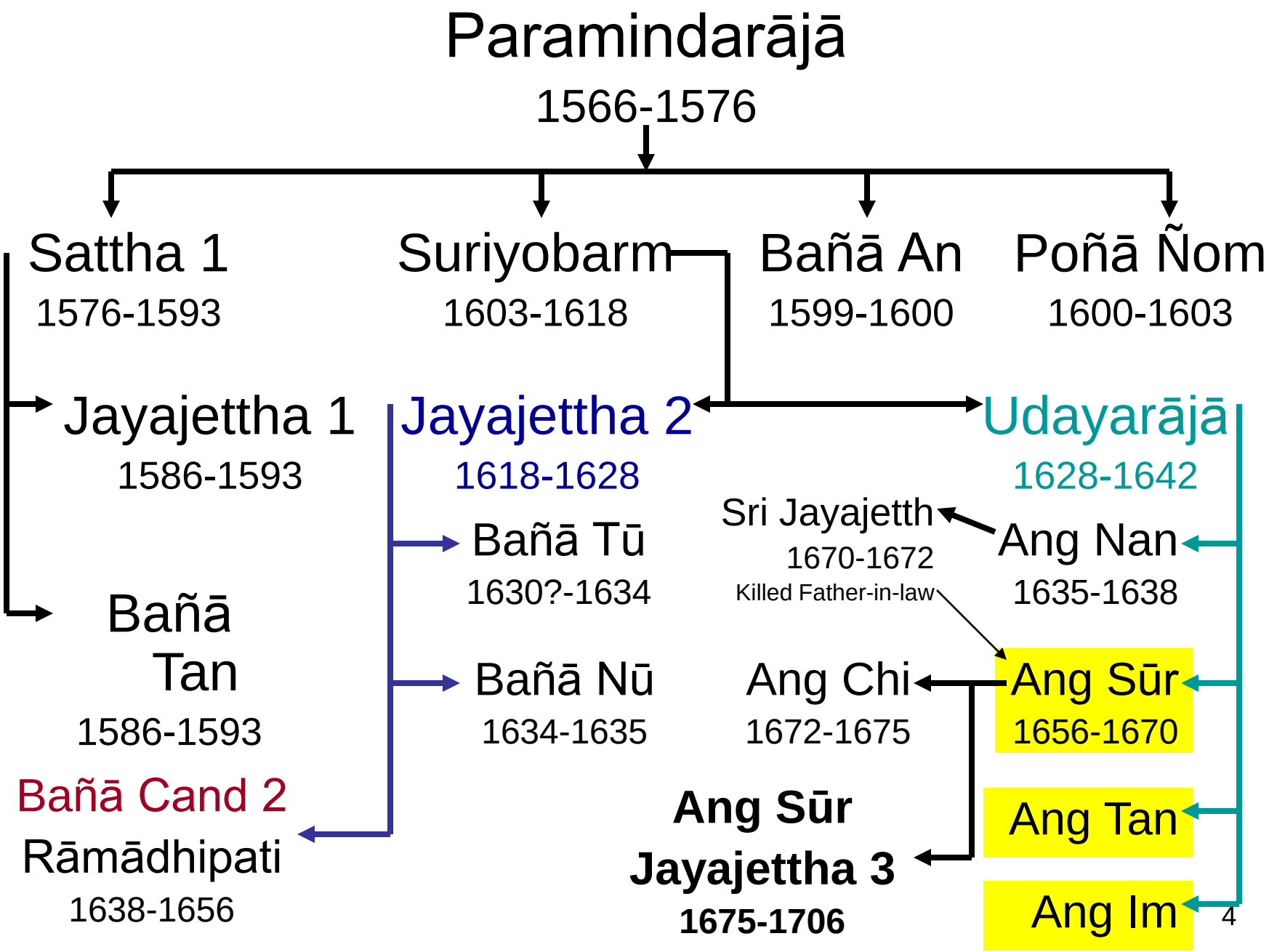
Paramindarājā
1566-1576
Sattha 1
1576-1593
Suriyobarm
1603-1618
Bañā An
1599-1600
Poñā Ñom
1600-1603
Jayajettha 1
1586-1593
Jayajettha 2
1618-1628
Udayarājā
1628-1642
Bañā Tū
1630?-1634
Sri Jayajetth
1670-1672
Killed Father-in-law
Ang Nan
1635-1638
Bañā Tan
1586-1593
Bañā Nū
1634-1635
Ang Chi
1672-1675
Ang Sūr
1656-1670
Bañā Cand 2
Rāmādhipati
1638-1656
Ang Sūr Jayajettha 3
1675-1706
Ang Tan
Ang Im

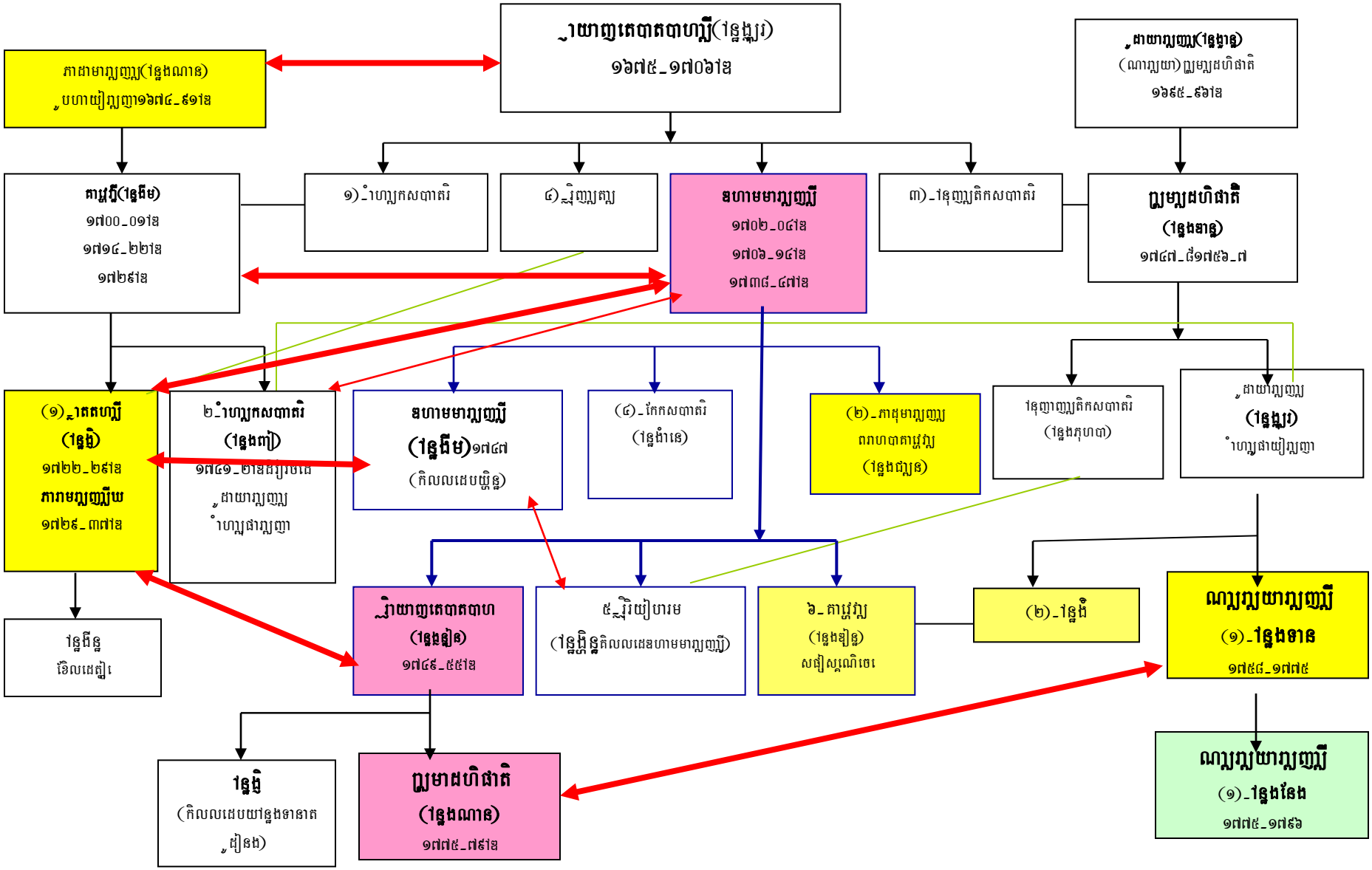
ព្រះបាទតេជាតិធាហ្ស៊ី(ផ្នែកស្តាំ)
១៦៧៥_១៧០៦នៃ
ភាពមាស្ត្ញញ(ផ្នែកណាន)
ស្តេចហាយ៉ៀស្ត្ញា១៦៧៤_៩១នៃ
ស្តេចយ៉ាណ(ផ្នែកឆ្វេង)
(ណាស្ត្ញយា)ស្ត្ញមស្ត្ញដហិផាតិ
១៦៩៥_៩៦នៃ
ការ្ត្ញ(ផ្នែកធ
១៧00_0១នៃ
១៧១4_២២នៃ
១៧២៩នៃ
១)_ំហស្ត្ញកសបាតរិ
4)_ស្ត្ញ
ឧហាមមាស្ត្ញញ
១៧0២_04នៃ
១៧0៦_១4នៃ
១៧៣8_4៧នៃ
3)_ផ្ទុញ្ញតិកសបាតរិ
ស្ត្ញមស្ត្ញដហិផាតិ
(ផ្នែកទាន)
១៧4៧_ផ១៧៥៦_៧
(១)_ាតតហ្ស
(ផ្នែកង)
១៧២២_២9នៃ
ភាពមស្ត្ញញ
១៧២9_៣៧នៃ
២_ំហស្ត្ញកសបាតរិ
(ផ្នែក៣)
១៧4១_២ៃនដ
ដាយាស្ត្ញញ
ំហស្ត្ញផាស្ត្ញញ
ឧហាមមាស្ត្ញញ
(ផ្នែកធ)១៧4៧
(កិលលដេបយ្ធ្ធ)
(4)_ កែកសបាតរិ
(ផ្នែកសំ)
(2)_ ភាពមាស្ត្ញញ
ពរហាបាតាផ្ត
(ផ្នែកជ)
ផ្ទុញ្ញាញ្ញតិកសបាតរិ
(ផ្នែកភ
ដាយាស្ត្ញញ
(ផ្នែកស)
ំហស្ត្ញផាយ៉ៀស្ត្ញា
ផ្នែកនិ
ទ
ាយ
ាតេ
ាតា
(ផ្នែ
5_ ្ញ
(ផ្នែ
6_ ផ
(ផ
(2)_ ផ
ណ
(1)_ ផ
ផ
(ផ
ណ
(1)_ ផ
ផ
ណ
(1)_ ផ
ផ
(ផ
ដ
(ផ

ព្រះអង្គអេង

១៣៣២_១៣៩៦ (១៣៩៤_១៣៩៣)

ព្រះអង្គចំន្ទ ព្រះអង្គស្ងួន ព្រះអង្គអិម ព្រះអង្គភិម ព្រះអង្គឌួង

១៣៩៦_១៨៣៤

១៨៤០_១៨៥៩

អង្គប៉ែន អង្គម៉ី អង្គពៅ អង្គស្ងួន

១៨៣៤_៤០

អង្គវ៉ាត្ថ៍ អង្គស៊ីសុវ៉ាត្ថិ អង្គស៊ីវ៉ាត្ថា

ច្រឡឹង សំអោក ?

ព្រះបាទអង្គដួង

- ព្រះរាជបុត្រពៅនៃព្រះអង្គអេង ប្រសូត្រនៅ ១៧៩៦
- ភៀសព្រះកាយទៅគង់នៅស្រុកសៀមជិត១ទសវត្ស
- ១៨៤១ យាងត្រឡប់វិញ
- សន្ធិសញ្ញារវាងសៀម+ យួនខែធ្នូ១៨៤៥_ ក្សត្រីអង្គមុីនៅមានព្រះជន្មនៅឡើយ _ គេស្នុះស្នូលគ្នាប្រគល់រាជបល្ល័ង្គថ្វាយព្រះអង្គដួងវិញ
- ០៧_ មិនា_ ១៨៤៨ (៥២វស្សា) ទទួលរាជាភិសេក_ ខុដុង្ក
- ព្រះបាទសម្តេចព្រះហរិរក្សរាមាតសស្សរាធិបតីព្រះស្រីសុរិយោពិណបរមសុរេន្ទ្រាមហាចក្រពត្រាធិរាជបរមនាថ
- បោះប្រាក់ឱ្យចាយនៅ១៨៤៨
- ជនជាតិបារាំងគឺ *Henrrie Mouhot* ជួបព្រះអង្គនៅឆ្នាំ ១៨៥៨« ព្រះជន្ម៦០_ ទាបធាត់ក្រអាញ_ កេសាខ្ពី_ ទឹកព្រះភ័ក្ត្របង្ហាញពីប្រាជ្ញាញ្ញាណវាងវៃ និងមានសមានចិត្តល្អ»

ការពឹងពាក់បរទេស

- ក្នុងរជ្ជកាលជម្លោះបីមុំពាក់កណ្តាលទី២ស.រ.ទី១៥ស្រីរាជា_ស្រីសុរិយោទ័យ_ធម្មរាជា =ពឹងអយុធ្យា ដើម្បីយកឈ្នះតែម្នាក់ឯង—អយុធ្យាមានឱកាសចិញ្ចឹម និងប្រើប្រាស់បុត្រាស្រីរាជានាមពញ្ញាអុង ដើម្បីគម្រាមស្តេចខ្មែរ
- ក្នុងសតវត្ស៍ទី១៦ ជម្លោះស្តេចទី១=ធម្មរាជាព្រះរាជសំភារ(ពញ្ញាតូ) ដែលពឹងផ្អែកមេទ័ពជាតិចិន____ប្រឆាំងនឹងស្តេចទី២=ឧទយរាជាដ៏មានអំណាចធំជាង ដែលពឹងផ្អែកលើកងទ័ពប៉ារទុយហ្គេ(ស៊ីឈ្នួល)ជាអង្គរក្ស
- បន្ទាប់មកការសងសឹករបស់បុត្រាឧទយរាជា—ចំពោះរាមាធិបតីអង្គចន្ទ មានការពឹងពាក់កងទ័ពយួនដើម្បីយកឈ្នះ នាំឱ្យយួនបានឱកាសចង់លេបយកទឹកដីខ្មែរតែម្តង—ពន្យារការទាមទារយកមកវិញ នូវទឹកដីព្រៃនគរ ដែលយួនបានសន្យាខ្ចីតែប្រាំឆ្នាំក្នុង១៦២០s

ការពឹងពាក់ បរទេស

- ព្រះអង្គនន់ ពឹងយួនមកជួយចម្បាំងដណ្តើមអំណាចពីជយជេដ្ឋាទី៣
- ក្នុងរាជ្យសត្ថាអង្គជីបុត្រាអង្គអឹម—ចៅអង្គនន់ ពឹងយួន ប្រឆាំងដែគ្ងម្ខាងទៀតពឹងគឺ ធម្មរាជាទី៣និងបុត្រាអង្គអិម ពឹងសៀម
- ស្រីជយជេដ្ឋអង្គស្ងួនពឹងសៀម
- អង្គនន់ពឹងសៀម—នារាយរាជាអង្គតន់ ពឹងយួន (ចុងក្រោយលះបង់អំណាច)
- អង្គអេងជាបុត្រាទៅពឹងសៀម តាមការដឹកនាំរបស់មន្ត្រី
- អង្គចន្ទពឹងយួន——អង្គស្ងួន ពឹងសៀម
- អង្គមុី យួនបន្ទុប___ប្រជែងជាមួយអង្គដួង ដែលសៀមធានាជួយ

ជម្លោះគ្នាឯងពេលសៀម និងយួនកំពុងមានវិបត្តិ

- អង្គអេង (១៧៧៩_១៧៩៦)_បុត្រអង្គតន់(សុគត១៧៧៧)_គ្រងរាជ្យពេលព្រះជន្ម៦វស្សា

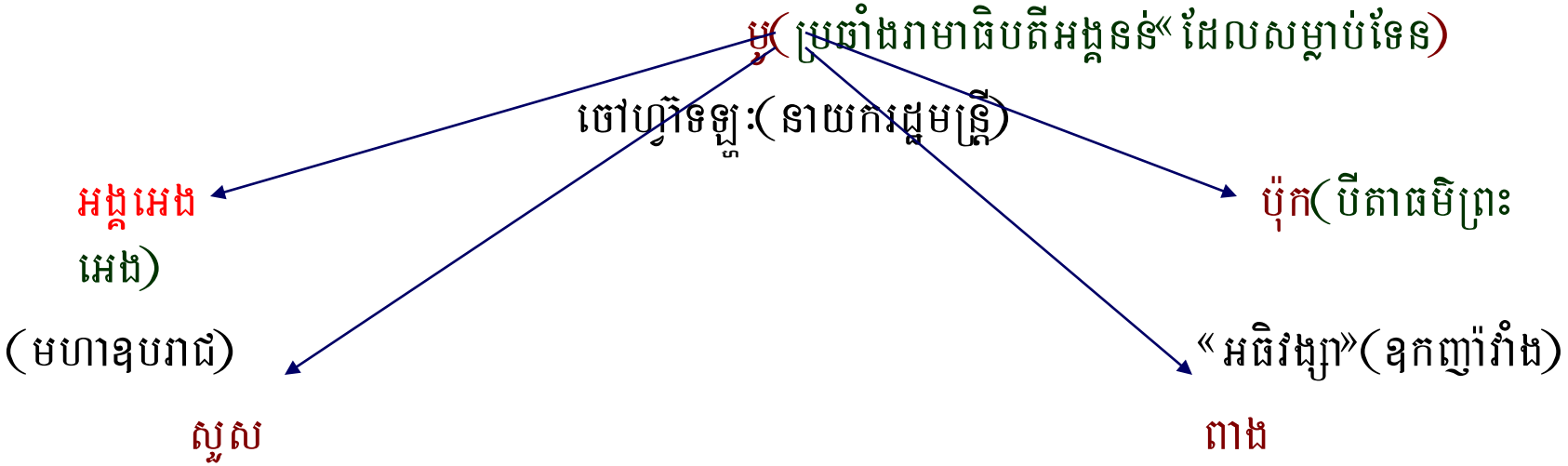

*ឧកញ៉ា បែន(ឧកញ៉ាយមរាជ)+ឧកញ៉ាតេជោទែន _រាជការកំពង់ស្វាយ

*ឧកញ៉ាក្រឡាហោម ស៊ូ (ក្ដី_បែន)

*ឧកញ៉ាស្ងួស ដែលមានជម្លោះ+ម្ហូពេលក្រោយ(១៧៨២) ស្ងួស+បែន

_១៧៨០ ភ្យាតាក(ព្រះចៅតាក់ស៊ីន)លើកទ័ពសៀមពីរកង=៧000នាក់ វាយខ្មែរ

ជម្លោះគ្នាឯងពេលសៀម និងយួនកំពុងមានវិបត្តិ

- ទ័ពខ្មែរបានជំនួយពីទ័ពអណ្ណាមមួយកងតូច«អុងជរម៉ា»ឧត្តមសេនីយ៍
- បែន_សំលាប់មន្ត្រី—ជំទាវឡាង(ម្តាយមួ+ ពាង)
- បែនប្រកាសខ្លួនជាចៅហ្វ៊ា(នាយករដ្ឋមន្ត្រី)_បែន—ប្រឆាំង+ ស្ងួស(មានកូនប្រសា មាសតែសឺន)(១៧៩០)
- ឧកញ៉ាបែន+ ក្រឡាហោមប៉ុកនាំ អង្គអេងទៅស្រុកសៀម
- សៀមលើកបែនជាចៅហ្វាយខេត្ត (ហ្ជមឿង)បាត់ដំបង១៧៩១_ស្តេចត្រាញ់នៅបាត់ដំបង

អនិស្សរភាពរបស់ព្រះមហាក្សត្រ

- ការអភិសេកនៅបរទេស

_ ១៧៩៤ បែនរៀបអភិសេកអង្គអេង(២០ ឬ ២២វស្សា)នៅបាងកក

* ការអភិសេកព្រះរាជានៅឯបាងកករបស់សៀមដូច្នេះ ការបញ្ជាក់ថា កម្ពុជាទទួលស្គាល់ថាខ្លួនជានគរចំណុះ ហើយទទួលការគ្រប់គ្រងពីសៀម

  គឺក្នុងនាមជាអ្នកការពារនេះឯងក្រោយមកសៀមបញ្ជូនអង្គអេងមកឧដុង្គ

* បែន_នាំខេត្តភាគខាងជើងបាត់ដំបង_មង្គលបុរី សិរីសោភ័ណ(មហានគរ ព្រំទេព និងម្លូព្រៃ)+ ក្ងីរ៉ាត ឡើងទៅសៀម គឺត្រូវថ្វាយសួយដល់សៀម ពីឆ្នាំ១៧៩៥_(១៩០៧)

* អង្គអេងសុគត ១៧៩៦(២៥វស្សា_២៦)

អនិស្សរភាពរបស់ព្រះមហាក្សត្រ

- ព្រះអង្គចន្ទ(១៨០៦_១៨៣៤)_បុត្រអង្គអេង
- សៀមអភិសេកព្រះជន្ម១៥វស្សា—លើកទី២ ដែលស្តេចសៀមបង្ហាញឱ្យឃើញអំពីអធិរាជភាពរបស់គេមកលើកម្ពុជា ។
- មានការជំទាស់ពីអណ្ណាម ព្រមអភិសេកនៅបាងកក_ព្រះរាជាកម្ពុជាចំណុះសៀម ត្រូវចំណុះអណ្ណាម—លើកសួយសារអាករថ្វាយជាទៀងទាត់(ដីរឈ្ជាលកំពស់៥ហត្ថ២ក្ប+ កុយរមាស២+ ភ្ជុកដីរ៣គ្ជ+ ក្រវ៉ាញ+ ក្រមួនម្រ៉ក្សណ៍)
- ព្រះអង្គទទួលស្គាល់អធិរាជអណ្ណាម_ មិនសម្បាយចិត្តពីសៀមទេ

អនិស្សរភាពរបស់ព្រះមហាក្សត្រ

- សៀម មិនព្រម_កម្ពុជាមានអធិរាជពីរទេ—ត្រូវចំណុះសៀម១គត់_មានតែសៀមទេ ដែលបានអភិសេកស្តេចខ្មែរ
- ១៨១០ដើម្បីបង្ហាញអធិរាជភាព—ក្រោយពីធ្វើបុណ្យសពស្តេចជាបិតារួច ស្តេចសៀមថ្មីប្រកាសយ៉ាងឱឡារិកតម្លើងឋានៈអ្នកអង្គម្ចាស់អង្គស្ងួន+អ៊ីម(អនុជព្រះរាជា)ឡើងជាឧភយោរាជ+ឧបរាជ ដោយមិនចាំបាច់ពិគ្រោះ ឬប្រាប់ព្រះរាជាខ្មែរជាមុនឡើយ
- ១៨១១អង្គអ៊ីម+ឌួង—កាន់រដ្ឋាភិបាលក្នុងឋានៈពាក់កណ្តាលជាខ្មែរ+សៀម_បាងកកធ្វើអ្វីៗសំខាន់ៗត្រូវសុំយោបល់ណែនាំ ឬការយល់ព្រមពីសៀម

អនិស្សរភាពរបស់ព្រះមហាក្សត្រ

- ១៨១៥មានការចុះសន្ធិសញ្ញាសន្តិភាពខ្មែរ+ សៀមមួយពុំបាននិយាយពីអំពីទឹកដីដែលសៀមទើបយកបានទេ
- ១៨១៥នេះដែរ មានការជីកព្រែកវិញតែ(ពង្សាវតារអណ្ណាម ថាជីកនៅឆ្នាំ១៨១៦)
- អង្គចំន្ទសុគត១៨៣៤,
- ព្រះអង្គប៉ែន(ចៅចៅហ្វ៉ាបែន)ប្រឆាំងអណ្ណាម ទើបយួនលើកក្សត្រីអង្គមុី ឱ្យសាយរាជ្ស
- ព្រះអង្គអិម, ស្ងួន, ឌួង ចូលដៃជាមួយសៀម

អនិស្សរភាពរបស់ព្រះមហាក្សត្រ

- ក្សត្រីអង្គមុី (កើតពីអ្នកម្នាងក្រចាន់ និងព្រះអង្គចំន្ទ(ទី៣) សោយរាជ្យក្នុងព្រះជន្ម២១
- ពុំមានអំណាចអ្វីធំដុំ
- យួនបន្ទាបឋានៈព្រះនាងមកត្រឹមចៅហ្វាយខេត្តប៉ុណ្ណោះ
- មេទ័ពមន្ត្រីអណ្ណាម ១០៧នាក់នៅក្នុងរាជការ ជាអ្នកចាត់ការគ្រប់យ៉ាងជំនួសខ្មែរ
- សម័យកាលព្រះនាងនេះហើយ ដែលខេត្ត ស្រុករបស់ខ្មែរមានការផ្លាស់ប្តូរជាភាសាយួន

ការគាបសង្កត់ និងបាត់បង់ទឹកដីដោយសន្សឹមៗ

- មុន១៦២៣ យើងមិនទាន់បាត់បង់ខេត្តណាមួយនៅភាគខាងត្បូងនៅឡើយទេ
- ១៦២៥ តាមរយៈបុត្រីដែលបានថ្វាយព្រះបាទជ័យជេដ្ឋាទី២ និងត្រូវលើកជាអគ្គមហេសី ស្តេចយួនបានស្នើសុំខ្ចីដីព្រៃនគរ៥ឆ្នាំ ដើម្បីតាំងបន្ទាយហ្វឹកហាត់ទាហានត្រៀមវាយពួកចិន។ ទីនោះនៅក្បែរកំពង់ផែព្រៃនគរ ដែលអង្គចូវសុំដាក់ប៉ុស្តិ៍គយផ្ទាល់ខ្លួន ហើយក៏នៅក្បែរកំពង់ស្រកាត្រី និងកំពង់ក្របី ជាខេត្តសួយរបស់អគ្គមហេសីដែលស្តេចបានប្រទាន តែត្រូវអង្គចូវសុំឱ្យអនុគ្រោះដល់ពួកនិគមយួនដែលចង់មកតាំងលំនៅប្រកបរបរកសិកម្មនៅទីនោះស្រាប់។
- ១៦៩០ យួនកាន់កាប់បារៀ, ដូនណៃ និងសៃហ្គន
- តាមលោក ម៉ក់ ភឿន «ពុំមានវត្តមានរៀតណាមច្រើនទេនៅកម្ពុជា១៦៥០ »ព្រោះពង្សាវតារពុំមានលើកពីដីគយនោះ_បារៀ (Baria)និង «ដូនណៃ(Donnai)» ខាងជើងហ្គសសៃហ្គននៅតែជាផ្នែកនៃដីកម្ពុជារហូតដល់ឆ្នាំ១៦៩០

ទឹកដីបាត់នៅភាគខាងត្បូង

- រឿងរៀតណាមយកដីកម្ពុជាក្នុងឆ្នាំ១៦២០ ដែលឯកសារខ្លះបានអះអាងនោះ ប្រហែលជាការមិនពិតឡើយ។
- ខេត្តទី១ ដែលត្រូវបាត់គឺ បារៀ នៅគ.ស ១៦៩៩
- រហូតមកដល់ ១៧៥៨ យួនបានមកតាំងនៅគ្រប់ខេត្តនៃដែនដីកម្ពុជាក្រោម
- ១៧៥៨ ដើម្បីសងគុណចំពោះជំនួយផ្សេងៗដែលយួនគាំទ្រក្នុងជម្លោះរវាងរាជវង្សានុវង្ស ខ្មែរកន្លងមក—សុខសាន្តជាមួយយួន អង្គតន់ទ្រង់លើកខេត្ត២ ព្រះត្រពាំង+ ខេត្តឃ្លាំង ខេត្តពីរចុងក្រោយឱ្យយួនតាំងនៅ
- យោងតាមពង្សាវតារ ក្នុងឆ្នាំ១៧៨៥ តែសឹនបានកាន់កាប់កម្ពុជាទាំងមូលលើកលែងតែ សៀមរាប, បាត់ដំបង, និងពោធិសាត់ តែរយៈពេលខ្លីតែប៉ុណ្ណោះដកថយទៅវិញពេលគ្រួសារទ្រិញ ចុះខ្សោយ១៧៨០

ឯកសារថ្មី

- ១៧១៥ យួនយកខេត្តពាម (ហាទៀង), ក្រុងរ៉ាចា និងកោះត្រល់.(Phu Quoc) ទុកជាសាគុណដែលបានជួយមហាក្សត្រខ្មែរ
- ១៧៣១ យកខេត្តមេសរ (Myhto) និងវិញឡុង (Vinh Long)
- ១៧៥៧ ផ្សារដែក(Sadec) និងមាត់ជ្រូក (Chau Doc)
- ១៧៥៨,៥៩ ព្រះមហាក្សត្រខ្មែរ ព្រះបាទឧទ័យទី២ ប្រគល់ខេត្តព្រះត្រពាំង (Trawinh) ឱ្យយួនជាសាគុណ ដោយគេមកជួយទ្រង់ឡើងសោយរាជ្យ

ទឹកដីបាត់នៅភាគខាងត្បូង

- រយៈពេល១៣៥ឆ្នាំ (១៦២៣_១៧៥៨)ខ្មែរបាត់បង់ទឹកដី ទំហំ ៦៤.000គម^{២}
- យួនផ្លាស់ឈ្មោះស្តេច និងមន្ត្រីខ្មែរ និងផ្លាស់ឈ្មោះប្រទេស ខេត្ត ស្រុករបស់ខ្មែរទៅយួន បង្រួមខេត្តខ្មែរពី៥៥ ទៅ៣៣វិញ ។
- ១៨១៥ យួនបង្ខំឱ្យជីកព្រែកវិញតេ (ប្រវែង៥៣គ.ម. តភ្ជាប់មាត់ជ្រូកទៅនឹងសមុទ្រនៅតំបន់ពាម)ហាទៀង—ហាទៀន(កាត់តាមបណ្តាយព្រំដែនប្រទេសកម្ពុជា និងវៀតណាម *(រាជអង្គចំន្ទ + ព្រះចៅយ៉ាឡុង)*
- ព្រះរាជាអណ្ណាមបានសម្រេចប្តូរឈ្មោះខេត្ត ដោយបន្ថយចំនួនពី៥៦ មកត្រឹម៣៣ វិញ(៤)

ការជីកព្រែក

(ប្រវត្តិសាស្ត្រព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា ជាមួយអណ្ណាម និងសៀមចាប់ពីស_វទី ១៦, ស្ងួ អ្ងឿ) *ក ១០៧*

- ១៨១៥ យួនបង្ខំឱ្យជីកព្រែកវិញតេ (ប្រវែង៥៣គ.ម. តភ្ជាប់មាត់ជ្រូកទៅនឹងសមុទ្រនៅតំបន់ពាម) ហាទៀង—ហាទៀន(កាត់តាមបណ្ដាយព្រំដែនប្រទេសកម្ពុជា និងវៀតណាម(រាជអង្គ ច័ន្ទ)
- ព្រែកវិញអាន : ប្រវែងប្រមាណ ១៤គ.ម ទទឹង ២៤ម តភ្ជាប់ទន្លេធំ នឹងទន្លេបាសាក
- «ឯកសារខ្លះបញ្ជាក់ថា ក្នុងការជីកព្រែកទាំងពីរនេះ ប្រជារាស្ត្រខ្មែរត្រូវយួនកេណ្ឌធ្វើបាបគ្មានប្រណី ធ្វើការឥតសំរាកពីព្រលឹមដល់ព្រលប់ ខ្វះទឹកសំរាប់ផឹក ខ្វះអាហារស្លាប់ដោយជំងឺ។ យួនវាយសំពងខ្មែរដោយចោទថាខ្ជិលធ្វើពុត ។ រឿង «កំពប់តែអុង»ដែលយួនចាប់ខ្មែរទាំងរស់យកទៅជីកដីកប់ទុកតែក្បាលធ្វើចង្ក្រានដាំតែ កើតឡើងនៅសម័យនោះ។ រាស្ត្រខ្មែរនិងព្រងួ្យទ្រាំមិនបានក៏បះបោរប្រឆាំងកាប់សម្លាប់យួនអស់ជាច្រើន ប៉ុន្តែយួនសងសឹកវិញយ៉ាងសាហាវបំផុត ។

* «ប្រវត្តិសាស្ត្ររបស់ប្រទេសកម្ពុជា»(A.Leclère) <u>អណ្ណាមធ្វើការប្រែក្លាយឈ្មោះភូមិ ស្រុក ខេត្ត ភាគច្រើនរបស់ខ្មែរ ជួនកាលប្រែដោយការបកប្រែ—នៃសម្តេង(១)</u>

- ខេត្តព្រៃនគរ ចាប់តាំងពីការកាន់កាប់ ⟹ ខេត្តយ៉ាឌិញ
- ខេត្តកំពង់ស្រកាត្រី ⟹ ម្យៀនហ្វា
- ខេត្តប៉ារីយ៉ា (La Barira ជាអេស្ប៉ាញ+ របស់ព័ទ្ធុយហ្គេរ ដែលបានចុះពីនាវា Beloso នៅ១៥៩៧ ពេលដែលគាត់ត្រឡប់មកពីក្រុងម៉ានីលវិញនៅមុនពេលធ្វើគតព្រះរាមាជើងព្រៃ) ⟹ បារៀ
- ផ្សារដែក សាដែក ⟹ អានយ៉ាង
- ពោរ លើ(ពលលារ«ថាច់ ប៉ាង»_ ហៅពោរលើ) ⟹ បាក់លីវ
- ទឹកខ្មៅ(ជ្រោយខ្មែរ) ⟹ ការ៉ូ
- បាយឆៅ ⟹ បាយសៅ

- ពាមមានជ័យ ⟹ មីថាំង
- ស្រុកទ្រាំង ⟹ សុកត្រាំង
- ពាម មេសែន ⟹ ដ្ឋនណាយ ង៉ាយ (ដាយង៉ាយ)
- ក្រមួនស ⟹ រ៉ាច់យ៉ា
- ព្រៃកឫស្សី ⟹ កិនថី
- អូមែរ ⟹ អុម្ម៉ូន នៅស្រុកកិនថី
- កំពូលមាស ⟹ ប៊ិញ្ញធ្ងៃ
- មាត់ជ្រូក ⟹ ចូវដុក
- បារ៉ាច ⟹ ឡុងស្ងៀង
- ខេត្តមួងខាំ ⟹ ហាទៀង
- ពាម_ហៅថាមួងខាំដែរ ⟹ ហាទៀង

- ព្រះត្រពាំង → ត្រាវិញ
- កំពង់ឫស្សី → បេនទ្រែ
- លង់ហោរ → វ៉ាញឡុង
- មែស (ស្ទឹងរ) → មីថ
- កោះគង → ហ្គ័ងកុង
- កំពង់គោ → ទ្រៀងអាន បច្ចុប្បន្ន ត្រីនអាន
- រោងដ៏រ → ត្រីនិញ
- បន្ទិច → បេនលុន
- កោះត្រល់ *(Malleret កោះត្រល់_ កោះស្រល់)* → ភ្លូកុក
- ពាមជើងកញ្ជ្ញើ → ក្ងីងយើ
- ឈើទាលមួយដើម → ធ្ងយ៉ូវម៉ូត
- បន្ទាយកោះក្របី → ហុង ង្ហៀន

- កំពង់កោះក្របី → បេន ង៉ែ(សាហ្គន)« ថាច់ប៉ាង_នេះហើយដែលស្តេចអណ្ណាមស្នើសុំខ្ចីរយៈពេល៥ឆ្នាំដើម្បីហ្វឹកហ្វឺនទាហាន ។
- ចំណែកខេត្ត មានចំនួន៦
- ខេត្តយ៉ឌិញ មានទីរួមខេត្ត → សាយហ្គន
- ខេត្ត ឌិញទ្រឿង → មីថ
- ខេត្ត ហ្ស៊ូ → ហ្ស៊ូ
- លង់ហោរ → វិញឡុង
- អាងយ៉ាង → ចូវដុក
- ហាទ្រៀង → ហាទ្រៀង_ហាទ្រៀន

- ក្សត្រីអង្គមី ផ្លាស់ទៅជា ង៉ុក រ៉ីង កុងជ្ជ
- កម្ពុជា ទៅ ត្រ៉ីងតីថាញ់ ឬចឹងឡាប
- ភ្នំពេញ ទៅ ណាំយ៉ាង
- ឧដុង្គមានជ័យ ទៅ បាក់ក្ងណាប
- ល្វាងម ទៅ ឡេឡេម
- សំរោងទង ទៅ ឡុងទោន
- បន្ទាយមាស ទៅ សាយម៉ាត
- កំពត ទៅ ក៏ងវ៉ត
- ព្រៃវែង ទៅ ឡ្យាវ៉ែន
- សម្ជ្ជណ៍ ទៅ សាន់ភ្ជ
- លង្វែក ទៅ លវ៉ៀត
- ស្តេចយួនតាំងមន្ត្រីជាន់ខ្ពស់ម្នាក់ឈ្មោះ ឡ្ យ៉ាងឆុក ជាអធិការត្ត្ពតពិនិត្យកិច្ចការរួមនៅកម្ពុជា។ កម្ពុជាទាំងមូលចែកជាតំបន់យោធាចំនួន៥ ដែលមានកងទ័ពយួនសរុប១១.៧៦៩ន
- គ្រប់ចៅហ្វាយស្រុកខេត្តរបស់ខ្មែរ សុទ្ធតែមានមន្ត្រីយួនអមឃ្លាំមើល។ នាម៉ឺនសព្ជមុខមន្ត្រីត្ត្ពវស្ងៀកអាវផ្ទាយតាមរបៀបយួន។ (ទំព័រ១១០_១១១)

រឿងរ៉ាវនៃទឹកដី

កម្ពុជាក្រោម

(ឬកូឡាំងស៊ីន)

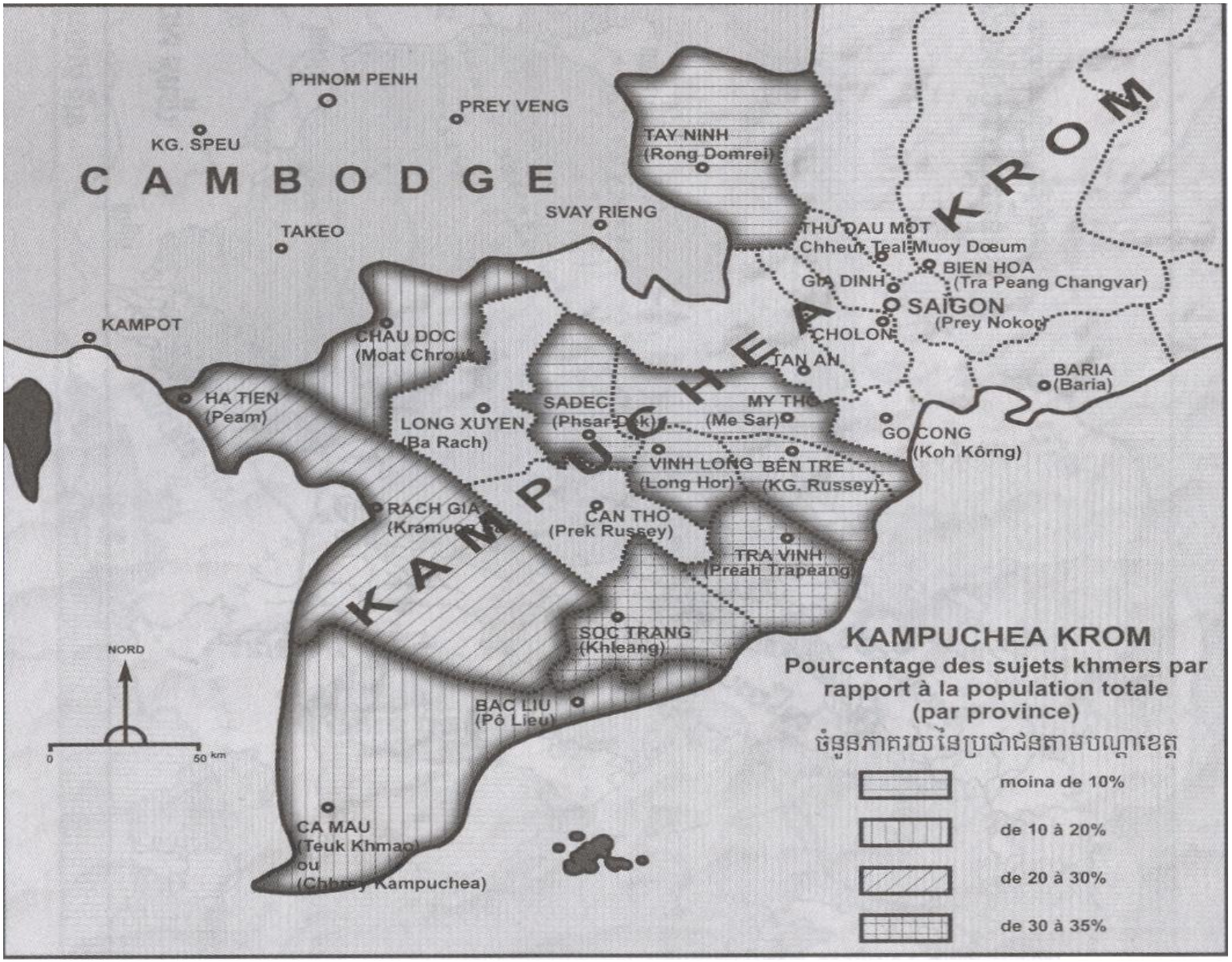

(DENSITÉ DU PEUPLEMENT KHMER EN 1945)
Ministère de l'Information du Cambodge (1962)

ទឹកដីខ្មែរបាត់នៅភាគខាងលិច

- ចាប់ផ្តើមតាំងពីអយុធ្យាបង្កើតឡើងនៅរវាងពាក់កណ្តាលស.វ.ទី១៤ ដូចជា នគរស្រីធម្មរាជ, ប៉ាត្តានី, រយ៉ង
- បន្ទាប់មកកាន់តែថយចុះ ក្រោយពេលមហាអំណាចនៅលង្វែកត្រូវបញ្ចប់
- ខេត្តដែលបាត់បង់ទៅខាងលិចនៅអំឡុងចុងស.វ.ទី១៦ដល់ស.វ.ទី១៨ មានដូចជា ÷
  - ខេត្តបុរីរម្យ, នគររាជ, នគរនាយក, ស៊ីសាកេត, ស្រះកែវ, សុរិន្ទ, ប្រាជិនបុរី, ចំន្ទបុរី, ខនកែន, អ៊ូប៊ុន
- ខេត្តដែលបានទៅឡាវ គឺខេត្តចម្ប៉ាសាក់ នៃអតីតស្រេស្ជបុរ: របស់ក្ងុនចៅឥសីកម្ពុ+ មេរា

ទឹកដីខ្មែរបាត់នៅភាគខាងលិច

- ១៧៩១ សៀមបានលើកចៅហ្វ៉ាបែនជាហ្លួងមឿង(ចៅហ្វ៉ាយខេត្ត)បាត់ដំបង ងារជាចៅពញ្ញាអភ័យធីបែសវិសេសសង្គ្រាមរាម ដែលជាងាររបស់ស្តេចត្រាញ់ខេត្តបាត់ដំបងកាលនៅទឹកដីកម្ពុជានៅឡើយ ។
- បណ្តាខេត្តដែលនៅខាងជើងបាត់ដំបងវិញ មានមង្គលបុរី សីរីសោភ័ណ្ឌ និងកូ៉ាត សៀមយកដាក់ធ្វើជាទឹកដីរបស់គេយ៉ាងស្ងៀមស្ងាត់នៅក្នុងឆ្នាំ ១៧៩៥
- ១៨១៤ សៀមលេចមុខនៅកូ៉ាត់+ ដណ្តើមកាន់កាប់ខេត្តនៅទឹកដីភាគខាងជើងទាំងអស់ ចន្លោះខេត្តព្រហ្មទេព+ ដងរែកយកខេត្តម្លូព្រៃ និងទន្លេរពៅ សៀមទៅយកខេត្តស្ទឹងត្រែង

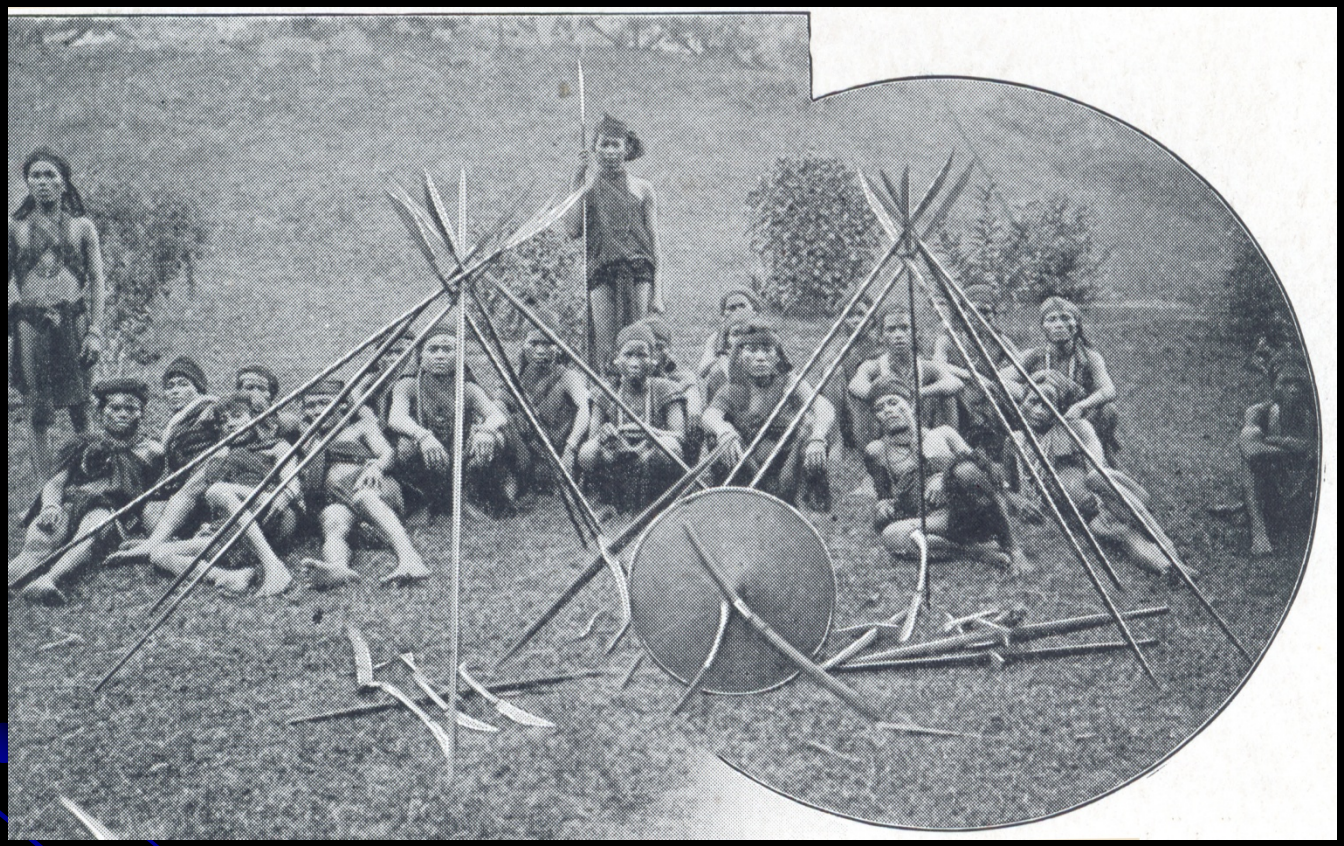

ชน

ទាក់ទងនឹងរឿង

អណ្ណាម, យួន, រ៉ូ, រឿតណាម

អណ្ណាម

- ជាឈ្មោះ ចិនហៅពួកគេតាំងពីឆ្នាំ ៦៧៩
- មានន័យថា « ខាងត្បូងប្រកបដោយ សន្តិភាព »

វៀតណាម

- ឈ្មោះដែលទើបបានគេហៅនៅឆ្នាំ ១៨០៤
- ជាពាក្យអ្នកជាតិនិយមពេញចិត្ត
- ហៅជាផ្លូវការនៅឆ្នាំ ១៩៤៥

យួន

- មានន័យថា « ប្រជាជននៅខេត្តយូណាន » ឬជនជាតិបរទេស (យ៉ាវ៉ាណង)
- ខ្មែរក៏ហៅពួកនេះថា យួន (យ៉ាវណ:)

ក្នុងឯកសារដែលហៅ «ក្រុងហ្វូ»

- ខ្មែរក៏ហៅថាបែបនេះ សំគាល់ថា «យួន» ឬ «វៀតណាម»
- មានភូមិភាគពីរដែលវាយច្បាំងដណ្តើមគ្នា គឺដែនតុងកឹង នៅខាងជើងស្ថិតនៅក្រោមអំណាចរាជវង្ស ឡេ (Lé) ដែនដីអណ្ណាមនៅខាងត្បូងស្ថិតនៅក្រោមអំណាចរាជវង្ស ង្វៀន (Nguyen) ដែលមានទីក្រុងហ្វូ (*Hué*)ជារាជធានី
- ខ្មែរហៅ «ហ្វូ»សំគាល់យួននៅក្រោយទំនាក់ទំនងជ័យជេដ្ឋាទី២ជាមួយព្រះនាងអង្គចូវ
- សម័យស្តេច ទូ ឌឹក ដែលប្រើឈ្មោះរាជធានីរបស់អាណ្ណាមថា «ក្រុងវ៉ៃ» គឺនៅចន្លោះឆ្នាំ ១៨៤៨ដល់ឆ្នាំ ១៨៨៣

ស្តេចអាណ្ណាម យ៉ាឡុង (១៨០២_១៨២០)

- ស្តេចអាណ្ណាម ឈ្មោះ យ៉ាឡុង(ង្វៀងភុកអាញ់)(ស.ភប្រវត្តិសាស្ត្រប្រទេសកម្ពុជា, និពន្ធ អាដេម៉ូ ឡីក្លែ
- ស្តេចអាណ្ណាម ឈ្មោះ យ៉ាឡុង(រ_កាល ១៨០២_១៨២០)(ង្វ៉ូយេនអាញ់))(ស.ភ ប្រវត្តិសាស្ត្រអាស៊ីអគ្នេយ៍, និពន្ធ មែយើលវ៉ីកយ៉ីរ—ទំព័រ៨១

ស្តេចអាណ្ណាមមិញ ម៉ាង
(១៨២០_១៨៤១)

(History of Southeast Asia «Michael Vickery ,P91)

- សោយរាជ្យនៅឆ្នាំ១៨២០ បន្ទាប់ពីបិតាយ៉ា ឡុងសោយទីវង្គត់(១៨២០)
- មានន_បាខុសពីបិតាព្រះអង្គ
- ទ្រង់មិនមានទំ_នងជិតស្និតជាមួយនឹងថៃ+ បារាំងដូចបិតាទ្រង់ធ្លាប់មានទេ
- ព្រះអង្គបង្ខំឱ្យមន្ត្រីចាស់ៗរបស់បារាំងនៅជំនាន់បិតារបស់ព្រះអង្គចាកចេញពីវ_ណ
- ទ្រង់មិនចូលចិត្តសាសនាគ្រឹស្តទេ ទ្រង់ចាប់ផ្តើមឱ្យមានន_បាគាបសង្កត់ប្រឆាំងនឹងបុព្វជិតបារាំង +អ្នកកាន់សាសនាគ្រឹស្តរបស់វៀតណាម
- ទ្រង់មានគំនិតឈ្លានពានកម្ពុជាផងដែរ

- ទ្រង់មានបំណងធ្វើឱ្យប្រទេសខ្មែរក្លាយជាខេត្តមួយក្រោមវៀតណាម មានរដ្ឋបាលតាមបែបវៀតណាម
- ក្នុងរាជ្យទ្រង់(១៨២០_១៨៤១)មានសង្គ្រាមច្រើននៅកម្ពុជា ទាំងដោយសារការបះបោររបស់កម្ពុជាប្រឆាំងជាមួយវៀតណាម +មានជម្លោះកងទ័ពថៃជាមួយវៀតណាមផងដែរ
- ទាំងប្រទេសវៀតណាម+ថៃ បានចាត់ទុកថា កម្ពុជាគួរតែស្ថិតនៅក្រោមការត្រួតត្រារបស់គេ ។
- មិនមែនតែនៅកម្ពុជាទេ ដែលមិនសប្បាយចិត្តនឹងមិញ ម៉ាង រដ្ឋបាលវៀតណាមនៅកម្ពុជាក្រោមក៏ប្រឆាំងនឹងន_បាយរបស់ស្តេចនេះដែរ ។

ស្តេចអាណ្ណាម ធីវ្ទ្រី
(១៨៤១_១៨៤៧)

(History of Southeast Asia «Michael Vickery ,P91)

- បុត្ររបស់មិញ ម៉ាង សោយរាជ្យបន្តពីបិតា (១៨៤១_១៨៤៧)
- ការឡើងសោយរាជ្យរបស់ស្តេចនេះ ន_បាវៀតណាមឆ្ពោះមកកម្ពុជាមានការផ្លាស់ប្តូរ
- ព្រះអង្គមិនទទួលស្គាល់ន_បាបិតាព្រះអង្គនៅកម្ពុជា បន្តិចម្តងៗទ្រង់ចាប់ផ្តើមពិភាក្សាជាមួយថៃ ដើម្បីធ្វើឱ្យមានសន្តិភាព និងដកកងទ័ពវៀតណាមចេញពីកម្ពុជា
- នៅឆ្នាំ ១៨៤៧ប្រទេសថៃ+ ប្រទេសវៀតណាមបានយល់ព្រមឈប់ច្បាំងគ្នានៅកម្ពុជានិងងាកមកគាំទ្រស្តេចខ្មែរថ្មី
- ទ្រង់បន្តន_បាដដែលដូចបិតាទ្រង់ប្រឆាំងនឹងសាសនាគ្រឹស្ត ទ្រង់គាបសង្កត់ជ_ជាតិវៀតណាមកាន់គ្រឹស្ត +បុព្វជិតបារាំង រឿងនេះបានធ្លាក់នៅក្នុងសង្គ្រាមវឹកវរ និង

  សង្គ្រាមជាមួយបារាំង ដែលនឹងកើតឡើងនៅរាជ្យរបស់បុត្រាព្រះអង្គព្រះនាមទ_ឌឹក

ស្តេចអាណ្ណាម ទ្ធ-ឌឹក
(១៨៤៨-១៨៨៣)

(History of Southeast Asia «Michael Vickery ,P91)

- បុត្ររបស់ស្តេចធីវ ទ្រី នាមទ្ធ—ឌឹក សោយរាជ្យបន្តពីបិតា (១៨៤៨-១៨៨៣)
- ព្រះអង្គឡើងសោយរាជ្យនៅមុនការកាន់កាប់របស់បារាំងនៅអាណ្ណាម
- សម័យស្តេចនេះហើយដែលគេប្រើឈ្មោះរាជធានីរបស់អាណ្ណាមថា « ក្រុងវ៉ៃ» គឺនៅចន្លោះឆ្នាំ ១៨៤៨ដល់ឆ្នាំ ១៨៨៣

*_សាសនា កៅដាយ (Caodaïsme)[1]

- ជាសាសនារបស់ចលនាកៅដាយ ដែលបង្កើតឡើងនៅឆ្នាំ ១៩២៦
- ដោយង្ហ៊ូវ៉ាន់ ជី (Ngô Van Chiêu)
- មានលក្ខណៈសំគាល់ដោយការរួមបញ្ចូលគ្នារវាងពុទ្ធសាសនា, លទ្ធិខុងជឺ និងសាសនាគ្រីស្ត
- ផ្តើមធ្វើយុទ្ធនាការធំមួយ ដើម្បីជ្រើសរើសអ្នកមានជំនឿនៅប្រទេសកម្ពុជា បណ្តាលមានការរំជើបរំជួល ។ ប្រជាជនខ្មែរបានធ្វើដំណើរទៅកាន់ខេត្តតាយ និញ ដែលមានព្រះវិហារកៅដាយនៅទីនោះ
- សៀវភៅ «ដើមកំណើតសាសនាកៅដាយ» នៅប្រទេសកម្ពុជា (១៩២៦_១៩៤0)របស់លោកឃី ផាន់រ៉ា (Khy Phanra)

អំពីខេត្តភាគខាងលិចនៅសម័យបារាំង(១)

- ១៨៦៣ ប្រទេសបារាំងចាប់ផ្តើមត្រួតត្រាលើប្រទេសកម្ពុជា
- ១៨៦៧ តំណាងប្រទេសបារាំង និងប្រទេសសៀមចុះហត្ថលេខាក្រោមសន្ធិសញ្ញា១ទទួលស្គាល់ថាប្រទេសសៀមមានសិទ្ធិពេញលេញលើខេត្តអង្គរ និងខេត្តបាត់ដំបង ព្រមទាំងមានសិទ្ធិកាន់កាប់ខេត្តម្លូរព្រៃ និងទន្លេរពៅ
- បន្ទាប់ពីមានការប៉ះទង្គិចគ្នាជាច្រើនលើកវាងទ័ពបារាំង និងទ័ពសៀមមក នៅឆ្នាំ១៩០២ ប្រទេសបារាំងរំដោះខេត្តម្លូរព្រៃ និងទន្លេរពៅឱ្យប្រទេសកម្ពុជាវិញ ។

- នៅឆ្នាំ ១៩០៧ បារាំងយកបានខេត្តអង្គរ និងបាត់ដំបងជូនប្រទេសកម្ពុជាទៀត ។
- ចាប់ពីឆ្នាំ១៩៤០ ប្រទេសសៀមចាប់ផ្តើមវាយលុកប្រទេសកម្ពុជា
- ខែ មករា ឆ្នាំ១៩៤១ កងទ័ពបារាំងកំទេចកងនាវាចរណ៍សៀមចោលអស់នៅក្បែរកោះឆាង
- តែកងទ័ពជប៉ុនប្រើអំណាចបង្ខំប្រទេសបារាំងឱ្យប្រគល់ខេត្តខ្មែរពី គឺបាត់ដំបង និងសៀមរាប ព្រមទាំងដីកោះខ្លះនៅខេត្តស្ទឹងត្រែងនិងខេត្តកំពង់ធំឱ្យទៅសៀមច

- នៅឆ្នាំ ១៩៤៥ កងទ័ពបារាំងវាយដណ្តើមប្រទេសកម្ពុជាមកវិញ ។
- ថ្ងៃទី ៩ ខែធ្នូ ឆ្នាំ១៩៤៦ ប្រទេសបារាំងបង្ខំឱ្យប្រទេសថៃឱ្យសង ដែលពួកគេយកនៅឆ្នាំ ១៩៤១នោះ ។

- ព្រះអង្គចន្ទ(១៨០៦_១៨៣៤)_បុត្រអង្គអេង
- សៀមអភិសេកព្រះជន្ម១៥វស្សា—លើកទី២ ដែលស្តេចសៀមបង្ហាញឱ្យឃើញអំពីអធិរាជភាពរបស់គេមកលើកម្ពុជា ។
- មានការជំទាស់ពីអណ្ណាម ព្រមអភិសេកនៅបាងកក_ព្រះរាជាកម្ពុជាចំណុះសៀម ត្រូវចំណុះអណ្ណាម—លើកសួយសារអាករថ្វាយជាទៀងទាត់(ដំរីឈ្មោលកំពស់៥ហត្ថ២ក្ប+ ចែរមាស២+ ភ្ជុកដំរីពាក្ខ+ ក្រវ៉ាញ+ ក្រមួនម្រ័ក្សណ៍)
- ព្រះអង្គទទួលស្គាល់អធិរាជអណ្ណាម_ មិនសម្បាយចិត្តពីសៀមទេ
- សៀម មិនព្រម_កម្ពុជាមានអធិរាជពីរទេ—ត្រូវចំណុះសៀម១គត់_មានតែសៀមទេ ដែលបានអភិសេកស្តេចខ្មែរ_១៨១០ដើម្បីបង្ហាញអធិរាជភាព—ប្រកាសយ៉ាងឱឡារិកអ្នកអង្គម្ចាស់អង្គស្ងួន+ ឯម(អនុជព្រះរាជា)ឡើងជាឧភយោរាជ+ ឧបរាជ មិនសួរយោបល់ព្រះរាជា
- ១៨១១អង្គឯម+ ឌួង—រដ្ឋាភិបាលពាក់កណ្តាលជាខ្មែរ+ សៀម_បាងកកសុំយោបល់សៀម

- ១៨១៤ សៀមលេចមុខនៅកូរ៉ាត់+ ដណ្តើមទឹកដីទាំងអស់ចន្លោះខេត្តព្រហ្មទេព+ ដងរែក យកខេត្តម្លូព្រៃ និងទន្លេរពៅ សៀមទៅយកខេត្តស្ទឹងត្រែង
- ១៨១៥មានការចុះសន្ធិសញ្ញាសន្តិភាពខ្មែរ+ សៀមមួយពុំបាននិយាយពីអំពីទឹកដីដែល សៀមទើបយកបានទេ
- ១៨១៥នេះដែរមានការជីកព្រែកវិញ្ញតេ(ពង្សាវតារអណ្ណាម១៨១៦)
- អង្គចំន្ទសុគត១៨៣៤, ព្រះអង្គប៉ែន(ចៅ ចៅហ្វ៉ាបែន)ប្រឆាំងអណ្ណាម, ព្រះអង្គឯម, ឌួង ,ស្ងួន ចូលដៃជាមួយសៀម -អណ្ណាមលើកកូរ្ត្រីអង្គម៉ីឡើងសោយរាជ្យ

- ក្សត្រីអង្គមុី(ម្នាងក្រចាន់) បុត្រីអង្គចំន្ទ សោយរាជ្យ ព្រះជន្ម២១
- ពុំមានអំណាចអ្វីធំដុំ
- យួនបន្ទាបឋានៈព្រះនាងមកត្រឹមចៅហ្វាយខេត្តប៉ុណ្ណោះ
- មេទ័ពមន្ត្រីអណ្ណាម១០៧ន ចាត់ការគ្រប់យ៉ាងជំនួសខ្មែរ
- សម័យកាលព្រះនាងនេះហើយដែលខេត្ត ស្រុករបស់ខ្មែរមានការផ្លាស់ប្តូរជាភាសាយួន

karKab sg;ť .nig .áť bgŤwk dl

eday snßwm@

៦_ការគាបសង្កត់ និងបាត់បង់ទឹកដីដោយសន្សឹមៗ

- ទឹកដីភាគខាងត្បូង
- មុន១៦២៣ យើងមិនទាន់បាត់បង់ខេត្តណាមួយនៅភាគខាងត្បូងនៅឡើយទេ
- តាមលោក ម៉ក់ ភឿន «ពុំមានវត្តមានវៀតណាមច្រើនទេនៅកម្ពុជា១៦៥០ »ព្រោះពង្សាវតារពុំមានលើកពីដីគយនោះ_បារៀ (Baria)និង «ដូនណៃ(Donnai)ខាងជើងហ្គូសសៃហ្គនៅតែជាផ្នែកនៃដីកម្ពុជារហូតដល់ឆ្នាំ ១៦៩០_រឿងវៀតណាមយកដីកម្ពុជាក្នុងឆ្នាំ១៦២០ ប្រហែលជាមិនពិត ។
- ១៦៩០ យួនកាន់កាប់បារៀ,ដូនណៃ និងសៃហ្គន
- ខេត្តទី១ ដែលបាត់គឺ បារៀ នៅគ.ស ១៦៩៩
- រហូតមកដល់ ១៧៥៨ យួនបានមកតាំងនៅគ្រប់ខេត្តនៃដែនដីកម្ពុជាក្រោម

- ១៧៥៨ ដើម្បីសងគុណចំពោះជំនួយផ្សេងៗដែលយួនគាំទ្រក្នុងជម្លោះរវាងរាជវង្សានុវង្ស ខ្មែរកន្លងមក—សុខសាន្តជាមួយយួន អង្គតន់ទ្រង់លើកខេត្ត២ ព្រះត្រពាំង+ ខេត្តឃ្លាំង ខេត្តពីរចុងក្រោយឱ្យយួនតាំងនៅ
- យោងតាមពង្សាវតារ ក្នុងឆ្នាំ១៧៨៥ តែសឺនបានកាន់កាប់កម្ពុជាទាំងមូលលើកលែងតែ សៀមរាប, បាត់ដំបង, និងពោធិសាត់ តែរយៈពេលខ្លីតែប៉ុណ្ណោះដកថយទៅវិញពេល គ្រួសារទ្រិញ ចុះខ្សោយ១៧៨០
- រយៈពេល១៣៥ឆ្នាំ (១៦២៣_១៧៥៨)ខ្មែរបាត់បង់ទឹកដី ទំហំ ៦៤.000គម^{២}
- រាជ្យក្សត្រីអង្គមី ព្រះនាងពុំមានអំណាចអ្វី—យួនបន្ទាបឋានៈព្រះអង្គមកត្រឹមចៅហ្វាយ ខេត្ត មេទ័ពនឹងមន្ត្រីយួនគ្រប់ជាន់ថ្នាក់សរុប១០៧ន បានចាត់ការគ្រប់យ៉ាងជំនួសខ្មែរ ។

- យួនផ្ទាស់ឈ្មោះស្តេច និងមន្ត្រីខ្មែរ និងផ្ទាស់ឈ្មោះប្រទេស ខេត្ត ស្រុករបស់ខ្មែរទៅយួន បង្រួមខេត្តខ្មែរពី៥៥ ទៅ៣៣វិញ ។
- ១៨១៥ យួនបង្ខំឱ្យជីកព្រែកវិញតេ (ប្រវែង៥៣គ.ម តភ្ជាប់មាត់ជ្រូកទៅនឹងសមុទ្រនៅតំបន់ពាម)ហាទៀង—ហាទៀន(កាត់តាមបណ្តាយព្រំដែនប្រទេសកម្ពុជា និងវៀតណាម(រាជអង្គចំន្ទ)
- ដីខ្មែរភាគខាងលិច
- ១៨១៤ សៀមកាន់កាប់ខេត្តខេត្តភាគខាងជើងរបស់ខ្មែរគឺ ÷ម្ហូព្រៃ, ទន្លេរពៅ, ស្ទឹងត្រែង
- ១៧៩១ សៀមបានលើកចៅហ្វ៉ាបែនជាហ្ជ មឿង(ចៅហ្វ៉ាយខេត្ត)បាត់ដំបង ងារជាចៅពញ្ញាអភ័យធីបែសវិសេសសង្គ្រាមរាម ដែលជាងាររបស់ស្តេចត្រាញ់ខេត្តបាត់ដំបង កាលនៅទឹកដីកម្ពុជានៅឡើយ ។
- បណ្តាខេត្តដែលនៅខាងជើងបាត់ដំបងវិញ មានមង្គលបុរី សិរីសោភ័ណ្ឌ និងកូរ៉ាតពួកសៀមយកដាក់ធ្វើជាទឹកដីរបស់គេយ៉ាងស្ងៀមស្ងាត់នៅក្នុងឆ្នាំ ១៧៩៥

- ១៦២៥ ជនជាតិវៀតណាមបានស្នើសុំខ្ចីទីតាំងគយនៅភាគខាងត្បូងព្រៃនគរ និងកំពង់ក្របី(ក្បែរសៃហ្គន)ដោយថ្វាយបុត្រីដែលរៀបអភិសេកជាមួយព្រះបាទជ័យជេដ្ឋា-ខ្ចីដីហ្វឹកហាត់ទាហានពួកគេឱ្យវាយចិន។
- ព្រះរាជាអណ្ណាមបានសម្រេចប្តូរឈ្មោះខេត្ត ដោយបន្ថយចំនួនពី៥៦ មកត្រឹម៣៣ វិញ[៤]

- បារាំងដណ្តើមកាន់កាប់វៀតណាម បន្ទាប់ពីសង្គ្រាមមួយរយៈខ្លីក្នុងឆ្នាំ១៨៨៤[(១)] បារាំងកាន់កាប់វៀតណាមទាំងមូល ហើយចែកវៀតណាមជាបីផ្នែកគឺ ដែនដី ÷

  _ តុងកឹង នៅភាគខាងជើង (មានន័យថា« រាជធានីខាងកើត» ហើយឈ្មោះនេះគឺជាឈ្មោះនៃតំបន់ហាណូយនៅភាគខាងជើង)

  _ អណ្ណាម នៅភាគកណ្តាល (មុនដំបូងគឺជាឈ្មោះមួយទៀតនៃតំបន់ខាងជើងក្នុងសម័យរាជវង្សចាំង នៅចិន (ស_វ៖ទី៧_១0)

  _ កូសាំងស៊ីន នៅភាគខាងត្បូង(ប្រភពដើមនៃឈ្មោះ Cochin China « ជាភាសាបារាំង Cochinchine / ក្ងសាំងស៊ីន

* មានរាជធានីនៅក្រុងវ៉ ដែលទាំងអស់ស្ថិតនៅក្រោមអាណាព្យាបាលរបស់បារាំង

- ១៩៤០ សង្គ្រាមព្រំដែនរវាងថៃ និងបារាំងនៅក្នុងប្រទេសកម្ពុជានិងលាវ ជាលទ្ធផលគឺ បាត់ដំបង និងសៀមរាប ដោយមិនរួមបញ្ចូលតំបន់អង្គរទេ ត្រូវបានទៅថៃគ្រប់គ្រងម្តងទៀត និងមិនបានប្រគល់មកកម្ពុជាវិញទេរហូតដល់ឆ្នាំ ១៩៤៦[៣]
- ក្រោយព្រះអង្គម្ចាស់ស៊ីសុវត្ថិគ្រងរាជ្យភ្លាម បារាំងមានលទ្ធភាពបញ្ចុះបញ្ចូលថៃឱ្យ ប្រគល់មកវិញនូវខេត្តដែលគេបានយកពីកម្ពុជាមុននោះ ។ ១៩០៤ តំបន់មួយចំនួននៅ ភាគខាងជើងតាមជួរភ្នំដងរ៉ែក ក្នុងស្រុកម្លូព្រៃ ទន្លេរពៅ និងខេត្តស្ទឹងត្រែង ត្រូវបាន ប្រគល់ឱ្យមកកម្ពុជាវិញ ហើយនៅ១៩០៧ ខេត្តដ៏ធំនៅភាគពាយ័ព្យ គឺបាត់ដំបង, សៀម រាប និងបន្ទាយមានជ័យ ក៏ត្រូវប្រគល់ឱ្យកម្ពុជា

១-រឿងរ៉ាវនៃទឹកដីកម្ពុជាក្រោម (ឫកូសាំងស៊ីន), ទៀ ថេង, ទំ-១៦៥-១៦៨
២- History of Cambodia (*Michael Vickery*)P.248

អណ្ណាម—តុងកីង

- *(ប្រវត្តិសាស្ត្រប្រទេសកម្ពុជា អាដេម៉ារឡីក្លែរ, ទំ៥៧...)*សតវត្សទី១ ដល់សតវត្សទី១៤នៃគ.ស ឈ្មោះអណ្ណាមរួមមាន ប្រទេសតុងកីង និងខេត្តខាងជើងបង្អស់របស់អណ្ណាមបច្ចុប្បន្ន
- ចិនដណ្តើមយកអណ្ណាមបាននៅឆ្នាំ ១១១មុនគ.ស ហើយបានដាក់ឈ្មោះនេះជាបន្តបន្ទាប់ហៅថា ណាមវៀត, ង៉ានណាម, ណាមយ៉ែ និងខ្យាវ៉ែ(យ៉ាវ៉ាជ)ប៉ុន្តែអ្នកស្រុកដើមក្នុងនោះមានពួកមួយ ដែលនៅសេសសល់សព្វថ្ងៃហៅស្រុកនោះថាអ្ងូឡាក់
- អណ្ណាមស្ថិតនៅក្រោមការត្រួតត្រារបស់ចិន១៤៤ឆ្នាំ ទទួលបានឯករាជ្យនៅគ្រិស្តសករាជ១៨៥
- អណ្ណាមធ្លាក់ក្រោមនឹមចិនម្តងទៀតនៅឆ្នាំ២២៦រហូតដល់៥៤៤ទើបឯករាជ្យ តែបានតែ៥៨ឆ្នាំប៉ុណ្ណោះ
- ស_វទី៧ ជាស្រុកចំណុះចិន ទទួលបានឯករាជ្យម្តងទៀតនៅឆ្នាំ៩៣៩ បានតែមួយរយៈពេលប៉ុណ្ណោះ

- * ព្រះឧទ័យរាជាអង្គតន់ (គ.ស ១៧៥៨_១៧៧៥) លើកខេត្តពីរចុងក្រោយឱ្យទៅយួនតាំងនៅគឺ ÷ _ ខេត្តព្រះត្រពាំង

  _ ខេត្តឃ្លាំង

  } សាគុណចំពោះជំនួយផ្សេងៗដែលយួនបានគាំទ្រក្នុងជម្លោះរវាងរាជវង្សានុវង្សកន្លងមក នឹងដើម្បីភាពសុខសាន្តជាមួយយួន

ផ្ទុយគ្នាពីខ្ជឹមសារសំបុត្ររបស់ព្រះបាទអង្គឌួងផ្ញើទៅស្តេចណាប៉ូឡេអុង ដែលថាខេត្តនេះនៅជារបស់ខ្មែរនៅឡើយរហូតដល់ឆ្នាំ១៨០៦